

Yttrande över En långsiktigt hållbar migrationspolitik (SOU 2020:54)

Folkbildningsrådet är inte formell remissinstans men vill lämna synpunkter på rubricerat betänkande.

Folkbildningsrådets yttrande avgränsas till resonemang och förslag som har betydelse för folkbildningen.

Sammanfattning

Folkbildningsrådet tar inte ställning till utredningens förslag men lämnar vissa författningskommentarer samt information om folkbildningens verksamheter relaterat till migrationsområdet samt kommenterar vissa delar i konsekvensbeskrivning.

Folkbildningsrådets ställningstaganden och synpunkter

Migrationskommitténs uppdrag var att ta ställning till den framtida svenska migrationspolitiken i syfte att fastställa en ordning som är långsiktigt hållbar.

Folkbildningsrådet noterar med förvåning att utredningen inte har uppmärksammat den verksamhet som regleras i förordningen (2015:521) om särskilda folkbildningsinsatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare.

Folkbildningsrådet vill lyfta fram vikten av att ta tillvara folkbildningens erfarenheter av verksamhet som Svenska från dag ett, Vardagssvenska och även Etableringskurs på folkhögskola, samt i övrigt redovisa hur folkhögskolor och studieförbunds verksamhet bidrar till etablering i Sverige.

Författningskommentarer

Folkbildningsrådet anser att det i 16 a § tillfälliga lagen (2016:752) bör göras följande förtydliganden:

- ”studerar på ett nationellt program i gymnasieskolan eller i gymnasiesärskolan eller på heltid på en annan motsvarande utbildning”, ska stå ”folkhögskola” istället för ”en annan motsvarande utbildning”,
- ”en yrkesinriktad utbildning som syftar till att underlätta etablering på arbetsmarknaden ges inom ramen för ett introduktionsprogram i gymnasieskolan”, även anges ”en yrkesinriktad utbildning som syftar till att underlätta etablering på arbetsmarknaden inom ramen för folkhögskola”, samt
- ”heltid på en sammanhållen yrkesutbildning inom den kommunala vuxenutbildningen eller den särskilda utbildningen för vuxna” även anges ”på en sammanhållen yrkesutbildning inom folkhögskolan”.

Insatser inom folkbildningen

Sedan hösten 2015 har Folkbildningsrådet haft i uppdrag att fördela medel till studieförbund för verksamheten Svenska från dag ett. Året därpå fick även folkhögskolor möjlighet att genomföra denna verksamhet. Vidare tillkom år 2016 uppdraget Vardagssvenska som genomförs av studieförbunden. Verksamheten regleras i förordningen (2015:521) om särskilda insatser för asylsökande och vissa nyanlända invandrare samt Folkbildningsrådets villkor för bidragen. Syftet är att erbjuda en meningsfull sysselsättning och att påskynda eventuell fortsatt etablering.

Studieförbunden anordnade under 2019 verksamhet för 17 300 personer som var inskrivna i asylmottagandet i 158 kommuner. 10 400 personer deltog i Vardagssvenska och drygt 15 000 personer i Svenska från dag ett. Under 2019 genomförde 72 av landets folkhögskolor kurser i *Svenska från dag ett* i 59 kommuner, där totalt nästan 2 100 asylsökande personer deltog.

Folkbildningsrådet bedömning är att bidragets syfte har uppnåtts i hög grad och att verksamheten dessutom i olika grad har rustat deltagarna för deras eventuella framtida etablering i Sverige. Folkbildningsrådets uppföljningsrapporter visar hur asylverksamheterna innebär meningsfull

sysselsättning under asyltiden, i och med att de bidrar till att deltagarna lär sig svenska och lär om arbetsliv och samhälle, samtidigt som de kommer i kontakt med olika samhällsinstitutioner och med människor där de bor.

Detta är också den huvudsakliga slutsats som Statskontoret drar i sin utvärdering av folkbildning med asylsökande som lämnades till regeringen i början av år 2020 (Statskontoret 2020:20).

Även i folkhögskolornas och studieförbundens ordinarie samt i de särskilda verksamheterna uppsökande och studiemotiverande verksamhet för utrikes födda kvinnor, svenska för föräldralediga och arbetsmarkandsuppdragen studiemotiverande folkhögskolekurs respektive etableringskurs på folkhögskola genomförs en omfattande verksamhet för personer som är utrikes födda. Information om detta lämnas i bilaga: *Folkbildningens deltagare från andra länder* (sid 5).

Migrationsutredningen

Folkbildningsrådet ser att utredningens förslag avseende krav på kunskaper i svenska och samhällskunskap för permanent uppehållstillstånd (s. 215) kan skapa behov av ytterligare insatser inom folkbildningen för asylsökande och vissa nyanlända invandrare. Folkbildningen är, som beskrivs ovan samt i bilagan, ett kostnadseffektivt alternativ och har både erfarenhet och metoder för inkludering och sammanhang oavsett hur man klarar språkrav och liknande eller inte.

Konsekvensanalysen i utredningen har beskrivit beräknade konsekvenser av förslagen för bland annat hälsa, arbetsmarknadsetablering, integrationen i samhällslivet, utbildningssystemet samt för civilsamhället på ett förtjänstfullt sätt. Bland annat beskrivs att förslagen om fortsatta tillfälliga uppehållstillstånd, olika krav för permanenta uppehållstillstånd samt skärpt försörjningskrav vid anhöriginvandring skapar ovisshet om framtiden i Sverige och kan bidra till försämrad hälsa. Det kan försvåra förmåga och motivation till att satsa på studier och mer kvalificerat arbete och skapa en känsla av utanförskap. Studieförbund och folkhögskolor redovisar erfarenheter av att deltagare med tillfälliga uppehållstillstånd påverkas negativt av detta i sina studier.

Krav om språk- och samhällskunskaper för permanent uppehållstillstånd kan förvisso vara en motiverande faktor, men samtidigt förlänga tiden till permanent uppehållstillstånd. De som har allra svårast att nå kraven kan

behöva särskilt anpassat stöd. Utredningen beskriver själva att det inte finns något forskningsstöd för att språk- och samhällskunskapskrav för uppehållstillstånd otvetydigt underlättar integrationen.

Utredningen konstaterar i konsekvensanalysen för utbildningsväsende samt civilsamhället att det kommer att finnas en fortsatt och troligen ökad efterfrågan på sådana utbildningar och stöd. Folkbildningen har också särskilda förutsättningar att nå dem som står långt från reguljära utbildningar och som kan behöva stödet allra bäst. Se vidare i bilaga: *Folkbildningens deltagare från andra länder*.

Tidiga insatser för asylsökande kan bidra till att stärka förutsättningarna redan från början. Att motverka passivitet och ohälsa under väntan, att ta tillvara tiden för etableringsstärkande insatser och inte minst den stora motivation som många asylsökande har från början är viktigt för att underlätta fortsatta etableringsinsatser och förutsättningarna att möta framtida försörjnings-, språk och samhällskunskapskrav. Som vi svarat i remiss om mottagandeutredningen betänkandet *Ett ordnat mottagande - gemensamt ansvar för snabb etablering eller återvändande* (SOU 2018:22) finns hos folkbildningen en stor erfarenhet, kompetens och engagemang för dessa insatser som också visat sig kunna bedrivas på ett jämförelsevis kostnadseffektivt sätt. I sammanhanget kan vi konstatera att mottagandeutredningens uppfattning var att folkbildningens verksamheter med asylsökande har varit framgångsrika i att erbjuda verksamheter och att uppfylla syftet om en meningsfull väntan.

För Folkbildningsrådet

Maria Graner

Generalsekreterare

Bilaga

Studieförbundens deltagare från andra länder

Cirkeldeltagare från andra länder

Många av studieförbundens deltagare i den reguljära cirkelverksamheten är födda utanför Sverige – 21 procent av samtliga cirkeldeltagare under 2019 (drygt 125 000 personer).

Folkbildningsrådet genomförde under 2016 en utvärdering bland de här deltagarna, *Cirkeldeltagare från andra länder*. I rapporten beskrivs en nära koppling mellan föreningslivet och studieförbunden, där föreningarna ofta fungerar som ingångar till cirkeldeltagande. Utvärderingen visar hur föreningsmedlemskap och cirkelstudier ger sammanhållning, trygghet, förståelse och bekräftelse, något som i sin tur ger styrka att möta det omgivande samhället och knyta nya kontakter.¹

Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden

De nätverk som deltagarna etablerar i studiecirkelarna påverkar deras förutsättningar på arbetsmarknaden:

I studien *Cirkeldeltagares vägar till arbetsmarknaden* presenteras en nationalekonomisk analys som visar att deltagande i studiecirkel ökar sannolikheten att människor som är arbetslösa får arbete. Sambandet gäller för både utrikes och inrikes födda cirkeldeltagare, för deltagare med högskoleutbildning och för deltagare med kort utbildning.

En fördjupad analys visar bland annat att av de utrikes födda cirkeldeltagarna i åldern 20–65 år som var arbetslösa 2012 hade 37,2 procent fått arbete under perioden 2013–2015. Det är en större andel än bland de utrikes födda i befolkningen som var arbetslösa samma år och som *inte deltagit* i studiecirkel – 31,1 procent.

Andelen utrikes födda cirkeldeltagare som var arbetslösa 2012 och som fått jobb 2012–2015 är också betydligt större än andelen *inrikes* födda cirkel-

¹ Liknande resultat presenteras i ABF:s rapport *Folkbildning av och för migranter*. Här framhålls anknytningen till föreningslivet, orienteringen mot samhället och nätverksbyggandet, samt hur cirkelarna innebär social gemenskap och ger struktur i tillvaron.

deltagare som varit arbetslösa och fått jobb under samma period - 29,1 procent.

Uppsökande och motiverande insatser riktade till utrikes födda kvinnor

I verksamhetsformen uppsökande och motiverande insatser riktade till utrikes födda kvinnor nådde studieförbunden under 2019 nästan 7 400 deltagare. Andelen korttidsutbildade var 58 procent och 52 procent av deltagarna var 25–44 år. Verksamheten bedrevs i 194 kommuner.

Syftet med verksamheten är att visa på olika vägar till studier. Då majoriteten av deltagarna, utöver att de är korttidsutbildade, även har bristfälliga kunskaper i det svenska språket har inriktningen på stora delar av verksamheten varit att stärka deltagarnas språkkunskaper, i kombination med information om och kontakter med utbildningsväsendet.

Folkhögskolornas deltagare från andra länder

En allt större andel av folkhögskolans deltagare utgörs av människor som är födda i andra länder än Sverige. Andelen varierar stort mellan olika kurs typer och -inriktningar:

1. Allmän kurs, grundskolenivå: 85 procent
2. Allmän kurs, gymnasienivå: 32 procent
3. Särskild kurs: 17 procent.

Allt fler utrikes födda deltagare på grundskolenivå

Sedan 2017 har andelen deltagare i folkhögskolans allmänna kurs som studerar på grundskolenivå ökat från 26 till 34 procent. Jämförelsevis många av dem är utrikes födda, kvinnor och medelålders.

En förklaring till att det har blivit allt vanligare med studier på grundskolenivå är utbyggnaden av folkhögskolan 2013–2018. Många folkhögskolor har använt de extra studieplatserna för att skapa utbildningskedjor i det egna utbudet. Framför allt är det utbudet av allmänna kurser som då utvecklats och diversifierats för att ge möjligheter för deltagare i sfi, studiemotiverande folkhögskolekurs och etableringskurs att gå vidare till allmän kurs. Relativt många av dessa deltagare har otillräckliga kunskaper i svenska och kort skolunderbyggnad och de nyinrättade allmänna kurserna har anpassats efter detta.

Sfi vid folkhögskolor (och studieförbund)

Många studieförbund och folkhögskolor erbjuder svenska för invandrare, sfi. Det gör de på uppdrag, på entreprenad eller – för folkhögskolornas del – som anordnare eller huvudman.

Folkbildningsrådets rapport *Svenska för invandrare på folkhögskola – kartläggning 2016 och 2017* visar att studieförbunden och folkhögskolorna hade drygt 11 000 deltagare i sfi under 2016, varav folkhögskolan stod för lite mer än hälften. Det betyder att sfi-verksamheten inom folkhögskolan har mer än tiodubblats sedan 2011.

Studiemotiverande folkhögskolekurs

Sedan 2010 har folkhögskolorna erbjudit *Studiemotiverande folkhögskolekurser*, som är ett regeringsuppdrag till Arbetsförmedlingen och Folkbildningsrådet. Från och med 2016 har insatsen permanentats. Målgruppen är arbetssökande som varken har gymnasieexamen eller grundläggande behörighet till högskoleutbildning på grundnivå.

Av deltagarna i den studiemotiverande kursen 2019 var 71 procent utrikes födda och könsfördelningen är i princip jämn. 66 procent av dem har grundskola/ motsvarande som högsta utbildning och 66 procent är 25–64 år. Sedan 2017 har medelåldern höjts och de utrikes födda deltagarna blivit betydligt fler. Till och med 2019 har totalt nästan 34 700 personer deltagit.

Kurserna är tre månader långa och syftet är att motivera deltagarna till fortsatta studier. Resultaten är goda. De visar till exempel att av 2018 års unga deltagare mellan 16 och 24 år hade 37 procent gått vidare till folkhögskola i december 2019. Motsvarande andel bland deltagarna som var 25 år eller äldre var 22 procent.

Etableringskurs på folkhögskola

Etableringskurser på folkhögskola genomförs av folkhögskolorna i samverkan med Arbetsförmedlingen lokalt. De är sex månader långa och innehåller studier i svenska samt arbetsförberedande och orienterande inslag.⁵²

Under 2019 fanns inte fullt 2 800 deltagare i etableringskurser vid totalt 86 folkhögskolor. Sedan 2014 har totalt 17 875 deltagare rapporterats.

I etableringskurserna var samtliga deltagare utrikes födda och kvinnorna i majoritet, 61 procent. Drygt 70 procent hade grundskola/motsvarande som högsta utbildning och nästan 90 procent var 25–64 år.

I rapporten *Etableringskurs på folkhögskola – Perspektiv på folkbildning som arbetsmarknadsåtgärd* poängteras att många av etableringskursernas deltagare står långt från arbetsmarknaden. Kursernas omedelbara betydelse är enligt rapporten att deltagarna tränar svenska, närmar sig den svenska skol- och utbildningsvärlden, och att de – framför allt de kvinnliga deltagarna – kommer ut från hemmet och i kontakt med det omgivande samhället.

Folkbildningsrådet visar i 2019 års återrapportering till regeringen att av dem som gått etableringskurs någon gång under perioden 2014 till 2019 har drygt 14 procent studerat vidare på antingen folkhögskolans allmänna kurs eller Komvux, och cirka 75 procent har studerat inom sfi. Av kvinnorna har drygt 32 procent, och av männen 63 procent, förvärvat arbetat inom tre år efter avslutad kurs.

Studieförbund och folkhögskolor i marginaliserade stadsdelar

Numera återfinns mer än hälften av folkbildningens deltagare i eller i anslutning till landets storstäder och större städer. Städernas utmaningar har allt mer blivit folkbildningens angelägenhet.

I studien *Folkbildning i marginaliserade stadsdelar* analyseras folkbildningens arbete i landets marginaliserade stadsdelar.

Cirkeldeltagarna i de här områdena skiljer sig tydligt från deltagarna i övriga landet. De är yngre och har kortare utbildning, och andelen utrikes födda och män är större. Andelen ensamstående föräldrar är större och medelinkomsten är relativt låg.

Även folkhögskolan fångar upp delvis andra deltagargrupper. En grov jämförelse visar att i folkhögskolornas allmänna kurser i de marginaliserade stadsdelarna är andelarna kvinnor, utrikes födda, medelålders respektive kortutbildade deltagare större än inom allmän kurs på andra håll.

Folkbildningen spelar här en delvis annan roll än i övriga delar av landet, bland annat eftersom deltagarna i större utsträckning studerar svenska, andra språk, religion och samhällsorientering.

